

1. veebruar 2019

Teadlaste seisukoht teadusrahastuse kasvu kasutamise osas

Lugupeetud Eesti Vabariigi peaminister Jüri Ratas, pöördume Teie poole seoses murega Eesti teaduse rahastuse osas ning vabariigi valitsuse majandusarengu komisjonis arutatud plaanidega, mis puudutavad teadusrahastuse lubatud kasvu järgnevatel aastatel.

Eesti teaduse rahastamise osakaal riigieelarvest on langenud ligikaudu 0.5 protsendini SKT-st, mis varsti ei võimalda enam teadussüsteemi töös hoida. Eesti teadussüsteem on sisuliselt kokkukukkumise äärel ning olukord vajab kohest sekkumist. Hiljuti juhiti tähelepanu Eesti teaduse senisele eduloole ja selle hävingu ohule ka tippajakirjas Nature (Schiermeier Q. 2019. How Estonia blazed a trail in science. Nature 565: 416-418).

Eelkirjeldatud probleemide lahendamiseks sõlmiti detsembris ühiskondlik kokkulepe suurendada teaduse rahastust 1%-ni SKP-st. Sellele järgnevalt on teadlaste esinduskogud arutanud, kuidas potentsiaalselt lisanduvat teadusraha kõige otstarbekamalt ja efektiivsemalt kasutada. Palume Vabariigi Valitsusel suunata Eesti teaduse kriisiseisust väljumiseks lisanduvaid ressursse järgmiselt:

1. Teadussüsteemi kokkuvarisemisest päästmise esmane prioriteet peaks olema praegu tugevalt alarahastatud grandisüsteemi reanimeerimine nii, et rahastatud saaks ligikaudu 30% taotlustest. Sealjuures peaks grantide maht peaks suurenema selliseks, mis arvestaks Eesti Vabariigi tegeliku palgatasemega. **Selleks peaks järgmisel aastal suurenema teadusgrantideks jagatav rahasumma 20 miljonit eurot ning ülejäämisel aastal teine 20 miljonit.**
2. Baasfinantseerimine tuleb hoida grantidega pariteetsel tasemel; see tähendab, et edaspidine grandisüsteemi lisanduv raha peaks võrdselt kajastuma ka baasfinantseerimises. See tagaks ka asutustele stabiilse teadusrahastuse, sealhulgas teadlaste karjäärimudeli loomise ja juurutamise ning teadlaste palgakasvu võimaldamise.
3. Baasfinantseerimisest tuleb eemaldada riigiabi erafirmadele, kes hetkel saavad baasi kaudu võimendust erasektori-sisestele koostöölepingutele. Kui riik soovib selliseid firmasid toetada, siis tuleks selleks välja töötada uus instrument, mis on suunatud teadusasutuste innovatsiooni rahastamiseks ja mis on kooskõlas riigiabi reeglitega.

Kõiki eeltoodud muudatusi saab ja tuleb rakendada koheselt, sest vastavad meetmed on kõik olemas. Just need probleemid olid ajendiks eelmise aasta aprillis toimunud teadusmarsile ning detsembris allkirjastatud ühiskondlikule kokkuleppele ja need tuleb lahendada esimeses järjekorras.

4. Edaspidi tuleks välja töötada grandisüsteem era- ja avaliku sektori vahelise teaduskoostöö ja mobiilsuse suurendamiseks.

5. Kasutada 2019. aastat töötamaks koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga välja täiendavad instrumendid, mis soodustaks paremat teadlaste ja era-, aga ka avaliku sektori vahelist koostööd. See võimaldaks planeerida neile instrumentidele rahastust 2021. a. riigieelarvest arvestades, et planeeritud jõudmine 1% tasemeni ei toimu ju mitte ühe aastaga vaid kolme aastase kasvu tempos.

Kõik uued meetmed, eriti need, mis on seotud tööstussektori kaasamisega, vajavad eelnevat mõjuanalüüsi, mis võimaldaks hinnata nende vajalikkust ning valida tõhusaim rakendusviis. Alustama peaks just mõjuanalüüsist, mitte raha jagamisest, et välistada raha raiskamist.

Lisaks, lõpetamaks segadus erinevate teaduse finantseerimist käsitlevate arvude vahe ning et võrdlus teiste riikide teaduskulutustega oleks adekvaatne, tuleks teaduse riigipoolsete finantseeringutena käsitleda vaid neid, mis on kooskõlas OECD rahvusvahelise teaduskulude määratlusega.

Samuti soovime juhtida tähelepanu sellele, et lõhe erasektori ja avaliku sektori tippspetsialistide palkade vahel on paisunud juba nii suureks, et ilma oluliste muutusteta ei ole varsti enam teadlaskonda. Palgad ülikoolides on juba langenud allapoole õpetajate palkadest üldhariduskoolides. Ühiskonnas valitseb krooniline õpetajate ja arstide põud ja varsti kaovad ka teadlased, kes neid koolitavad. Eesti majandus liigub seejärel järjest eemale nutikast majandusest, mis on täpselt vastupidine soovitu.

Eesti teadlaste arv on kahanemas: aastail 2015-2019 on Eesti avalik-õiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate arv kahanenud 8%. Teadlaste arv proportsioonina elanikkonnast on 3-4 korda väiksem kui arenenud riikides ning me oleme asunud kaugenema meile eeskujuks olevatest riikidest. On ilmne, et Eestis ei ole liiga palju teadlasi, eriti veel kui me tahame, et meie riik oleks teadmispõhine ning innovatiivne. Eesti on ainus Euroopa Liidu riik, kus puudub näiteks teadlaste jätkusuutlik karjäärisüsteem (nn. tenuur), mis motiveeriks noori teaduskarjääri kasuks otsustama; praegu on see loomisel, ent sellega peab kaasnema ka piisav rahastus.

Allakirjutanud paluvad Teilt, lugupeetud Eesti Vabariigi peaminister, seista hea selle eest, et juurde tulevat teadusraha kasutataks viisil, mis esmalt lahendaks peamised teadlaskonna kitsaskohad, mis olid ajendiks teadusraha suurendamise ühiskondlikule kokkuleppele. Alles seejärel saab hakata planeerima uusi meetmeid.

Eesti Noorte Teaduste Akadeemia
Teaduskoda
Akadeemiliste Ametiühingute Nõukogu